Кереш урынына өч парча

Бер карадым күзләреңә,
Икенче йөзләреңә...

Халык җырыннан

Гамь нуры

Кояш — бихисап нурлардан, диңгез — тамчылардан, ындыр табагындагы көшел бөртекләрдән торган кебек, кеше күңеле дә бик нечкә-нәфис күзәнәкләрдән — гамь нурларыннан тукыла. Заманында «Бер карадым...» дигән китабымның беренче парчасы «Гамь нуры» дип аталган иде. Ул елларда «гамь» сүзе әле еш телгә алына иде, бер-береңә игътибар, кече күңеллелек, гуманлык мәгънәсендә.

Миңа калса, гамь ул иң башта кешенең карашында чагыла.

Әнә иртәнге урамнан җиңел-җиңел атлап, бер яшь ханым килә. Иптәш хатыны белән сөйләшә-сөйләшә атласа да, каршысына килүчегә дә игътибар итте. Күтәрелеп карады.

Аның күзләре зәңгәр иде. Март иртәсе кебек чиста, якты. Ул бары бер карады. Юк, батырып та карамады, әлеге якты карашын сирпеп кенә алды. Текәлеп, ниндидер мәгънә салып та димәс идем. Гамь белән карады!

Гамь ул — кешенең эчке дөньясыннан — җаныннан чагылган бер нур. Җаның тормышка, кешеләргә битараф булмаса, үзең өчен генә яшәмәсәң, синдә гамь булыр, һәм иң әүвәл ул синең карашыңда чагылыр.

Рәхәт бит кемнеңдер сиңа бераз гына кызыксынып, кечкенә генә шуклык та кыстырып, әз генә серле дә итеп, кыскасы, игътибар белән, гамь белән карап китүе, шулай итеп, сине янәшәдәге телеграф баганасыннан аерып, үзенә тиң санавы. Рәхә-әт!

Ә үзең соң бирәсеңме кешеләргә шундый рәхәтне? Бармы икән карашыңда гамь?

Бардыр. Булмый калмас. Кешенең тәне гел күзәнәкләрдән тукылган кебек, күңеле дә гамь нурларыннан тора булыр.

Бер карау — бер нур.

Һәркайсыбызның гомере шундый нурлардан торсын иде, без аларны бер-беребездән кызганмасак иде.

Корама

Торып-торып, әнинең корама юрганнарын исемә төшерәм, көрпә, япмаларын.

Бер-берсенә кысып-кысып тегелгән ситсы кисәкләренә берәм-берәм карый китсәң, сурәтле китаптагы рәсемнәр кебек, безнең гаилә турында, әти-әни, туганнар, йорт хәлләре турында, хәтта безнең авыл, аның кешеләре турында әллә нихәтле истәлек хәтергә төшәр иде.

Сәламәтлеге тәмам какшап, инде текми, типчеми башлагач та, шул юрган, көрпәләргә карап-карап утырыр иде, тик кенә торганда корама кисәкләренең әле берсен, әле икенчесен сыйпап-сыйпап куяр иде. Теге йә бу ситсыны ни хөрмәткә, кайчан, ничек алу-кайтарулары, кемгә нәрсә тегүен, кайсы баласының шул киемгә ничек сөенүен... ниләр генә сөйләмәгәндер аңа гомеренең шул гап-гади бер ядкяр кисәкчекләре.

Хәтерлим: кораманы типчегәндә, әни һәр кисәкне җентекләп карап, бер-берсенә куеп, үлчәп, чагыштырып, сыйпап-тигезләп сайлар иде, төсен — төскә, сызыгын сызыкка тәфсилләп яраштырыр, төн йокыларын, күз нурын җәлләмичә тегәр иде. Сабырлык, түземлек, уңганлык билгесе ул корама юрган, япмалар. Корама тегү кызларны әйбер кадерен белергә, аны сак тотарга, зәвыклы, тәртипле булырга да өйрәтә.

Бервакыт шулай, Сергей Есенинның туган авылы Константиновкада булганда, шагыйрьнең туган йортында аның әнисенең караватына ябылган корама юрганны күреп, сәер бер дулкынлану кичергән идем. Шул йорт, шагыйрь үзе, аның әнисе миңа тагын да якын, тагын да кадерле булып киткән иде. Нишләптер шул корама япма шагыйрьнең үзенчәлекле, талантлы иҗатына турыдан-туры бәйледер кебек тоелды. Уйлый калсаң, нәкъ әнә шул корама сурәтләрен без аның шигырьләре

итеп укыйбыздыр да әле. Безнең парчаларны да укучыбыз әнидән үк килгән сурәтләр дип кабул итмәс микән?

Куен дәфтәре

Яңа елга аяк басканда, кешеләр теге елда ниләр булганын күз алдыннан кичерми калмыйлардыр, башкарган эшләренә үз-үзләренә хисап бирәләрдер. Мин исә бер ел буе тутырылган куен дәфтәремне алып, почмагына «... ел» дип язып, архивка салып куйганчы, аны битләп-битләп карап чыгам. Бер ел гомер күз алдыннан үтеп китә.

Кайвакыт тоташ-тоташ та карарга туры килә. Ике һөнәрем дә — елгачы да, журналист та — юл, сәфәр-сәяхәт белән бәйле булганга, куен дәфтәре минем төп эш коралым санала. Шуңа күрә алар гомер буе тутырылган. Куен дәфтәре — кульязма да, көндәлек, хәтта кечкенә генә музей да әле ул.

Менә бу дәфтәрчек нишләп авыр икән дисәм, кечкенә генә бер шайба кисәге дә каптырып куелган икән — КамАЗда штампланган беренче кечкенә деталь!

Ә менә бу битләрдән әчкелтем-төчкелтем ис әле дә очып бетмәгән. Каучук бөртеге дә саклана икән. Анысы Түбән Камада булган тантананы хәтерләтте.

Бу блокнотка сап-сары бер «бит» өстәлгән — өрәңге яфрагы. Горькида, Владимир Ильич Ленинны соңгы юлга озаткан аллеяда, Җир шарының төрле почмакларыннан бөек юлбашчыбызны искә алырга килгән күп кеше арасында басып торганда өстебезгә иелгән карт өрәңгедән туп-туры куен дәфтәренә очып төшеп, шунда истәлеккә калган яфрак.

Янә дә бер ис борынга тиде — таныш, тәмле ис. Гапгади арыш башагы икән ләбаса. Туган яклардан — Казан арты басуларыннан ияреп килгәндер инде. Ә тагын бер генә бит аша — үзебезнең ишегалдыннан өзеп алган исле үләннең сары эшләпәсе...

Куен дәфтәрендә күбрәге, әлбәттә, язу-сызулар. Ни генә сөйләми алар! Бүтән кешегә берни аңлатмый торган тамга-сүзләр синдә әллә нихәтле хатирә уятып җибәрә. Шулай да нинди генә төртке, нинди генә билге булмасын, аларның күпчелеге кеше, аның язмышы, гамьле карашы турында.

* * *

Шушы өч парчадан игътибарлы укучым тел төбемне төшенде булса кирәк. Аның игътибарына тәкъдим ителгән бу әсәр, гәрчә ул эчтәлеге белән гамь нурларыннан торып, бербөтен булса да, төзелеше белән төрле-төрле корама өлешләрен хәтерләтәчәк, ә чыганагы журналистның гомер буе бөртекләп җыелып килгән куен дәфтәрләре икән.

Әни биргән җылы җаннан китми

Күңелемә алтын кеби сүзләр тезеп киткән әни.
Мин сөйләрмен, әнкәм, илгә ул сүзләрең,
И миңа тойгым сөйләрлек тел биреп киткән әни.

Зыя Ярмәки

Өйгә кайтам

Җәй буе авылда, әбиләрендә яткан улыбызны бу ялда өйгә алып кайтырга җыенган идек тә, булмады — ясле-бакчасын бер атнага ремонтка яптылар.

Дөресен әйткәндә, мин моңа сөендем генә. Тагын бер атна булса да торсын әйдә дөнья рәхәтендә. Югыйсә ясле-бакчаларга ташып ни интектерәбез шул сабыйларны. Үзең белән бергә аны да иртүк уятасың. Тавышыңны ишетеп, бер күзен генә ачып карый да, каршында дару тотып торалармыни, чырае сытыла, тизрәк юрганны башына өстери. Ун дәшеп, унберенчесендә кузгалса, бик шәп инде. Ул арада ык-мык итеп торырга вакыт та калмаган. Алма йә печенье кисәге тоттырасың да, әйдә, җәһәтрәк урамга. Яңгыр яуса да йөгерәсең, таш яуса да. Сыйсаң да керәсең автобуска, сыймасаң да кысыласың.

Бакчалары җәннәт тә бит — көне буе кадердә, тамагы тук, өсте бөтен, тик әлеге шул иртәнге азапланулары искә төшә дә, менә бүгенге кебек, бик сагынган минутларда да, аз гына булса да торсын әле авылда дип куясың.

Хатын да шулайрак уйлаган, күрәсең, бакча ябылу хәбәрен ишетүгә:

— Ярар, шәп булган, әйдә, әни тагын бер атнага ничек тә түзәр, малай да кайтырга ашкынып тормыйдыр әле, — диде.

Авылга кайтып төшкәч үк, ул, малайны тизрәк куандырырга теләптер, ахры:

— Уенчыкларыңны җыеп маташма инде, улым, тагын бер атнага калырсың, бакчагыз ябылган икән, — дияргә ашыкты.

Әмма ни күрик: кинәт кенә малайның сөмсере коелды да төште, башы иелде, һич көтмәгәндә күзендә ике бөртек яшь тамчысы күренде. Барыбыз өчен дә көтелмәгән хәл иде бу. Әбисе хәтта авызына китергән чынаягын кире куйды.